

University of
Sistan and Baluchestan

Association of Geography
and Planning
of Border Areas of Iran

Explaining the Paradigmatic Model of Resilience of Rural Housing With Emphasis on Rural Economy Using Metacombination Method

Ahmad Hajarian ¹✉

1. Post PhD in Geography and Rural Planning, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

✉ E-mail: a.hajarian@ltr.ui.ac.ir

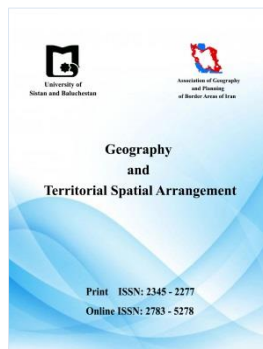

How to Cite: Hajarian, A. (2023). Explaining the Paradigmatic Model of Resilience of Rural Housing With Emphasis on Rural Economy Using Metacombination Method. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 13 (48), 39-44.

DOI: <http://dx.doi.org/10.22111/GAIJ.2023.45730.3118>

Article type:
Research Article

Received:
22/05/2023
Received in revised form:
06/06/2023
Accepted:
19/06/2023
Publisher online:
24/06/2023

ABSTRACT

housing in rural areas has a special role in meeting basic human needs. Considering the diverse functions of rural housing, it is important to study the effect of various factors on its resilience. Many components can play a role in that change. The purpose of the current research is to explain the paradigm model of rural housing resilience with emphasis on the rural economy. The current research is of a qualitative type and in terms of Morse's typology, it is a "parallel single method". The meta-composite method was used in data collection. The data collection method is document study and semi-structured interview. Nvivo software was used for qualitative data analysis and coding. Based on documentary studies and the use of meta-composite method, the theoretical framework of the research and the initial conceptual model of resilience were presented. The main components are: "optimal governance", "social justice", "endogenous growth", "sense of belonging" and "social vitality". Also, content analysis method is used to explain the components of the final conceptual model of rural housing resilience. Based on the questions raised in the interview process, 757 referrals were provided. With multiple revisions and integration of codes based on similarity during several stages of data summarization, 35 primary codes and 17 core codes were extracted. Based on the components presented in the conceptual model, interview questions were formulated and after summarizing the data, the spiral conceptual model was presented as the final model.

Keywords:

housing, rural housing, rural economy, single parallel method.

© the Author(s).

Publisher: University of Sistan and Baluchestan

Extended Abstract

Introduction

Rural housing, especially in our country, has always been affected by the special conditions of the natural ecological environment and sometimes the weakness of technology. Because throughout the history of Hamareh rural settlements have been established in dangerous environments such as river floodplains, valleys and lowlands prone to floods, lands exposed to volcanic ash and lava, earthquake-prone areas and the like. caused by hazards is directly related to unplanned settlements (Mohammadi Yeganeh et al., 2016), which together with cases such as incorrect location of settlements, settlement of settlements around hazardous areas during natural disasters, lead to loss of life and damages Finance will expand.

The country's villages are also facing many problems. In the meantime, due to its special natural and geographical conditions, it is prone to many shocks such as earthquakes and floods. It has made the village even more necessary to be aware of the extent and manner of dispersion of resilience at the level of villages, the prerequisite for making appropriate decisions. According to the mentioned issues, the present research seeks to answer the following questions:

- What are the resilience features of rural housing?
- What are the components of the conceptual model of rural housing resilience with emphasis on rural economy?

Material and Methods

The current research is a single-parallel method. It should be noted that the parallel single method design (like Morse's typology) uses two qualitative methods at the same time, one of which is the basic method and the other is the complementary method, then the results are combined with each other. Therefore, the method of conducting this research includes two steps as follows:

- A) Qualitative part (first part - basic part): to present the basic conceptual model of resilience of rural housing
- b) Qualitative part (second part - supplementary part): to explain the components of the conceptual model of resilience of rural housing and make it operational.

The data collection method is document study, views, definitions and semi-structured individual interviews. The statistical population of this research includes managers, experts and experts, and university professors in the field of rural planning, 35 of whom were selected as the research sample using the purposeful sampling method and snowball technique. In order to generate data, a semi-structured interview method was used, which is suitable for qualitative research in terms of flexibility and depth. Each interview lasts 60 minutes on average. After conducting 25 interviews, repetition in the received observation information; But to be sure, it continued until the 35th interview and enough data was obtained to produce a conceptual model, and as a result, the data collection process was terminated.

NVivo software was used for qualitative data analysis and coding and to check the frequency of codes extracted from the questionnaire. At the end, the paradigmatic model of village housing resilience will be presented with emphasis on the rural economy.

Result and Discussion

In order to answer the first question of the research, as explained in the first step, through the documentation process, the subject literature was reviewed on the resilience of rural housing with emphasis on the rural economy. Therefore, document studies, databases and dissertations were mainly used. Since the research approach is qualitative in the first step, metasynthesis and conceptualization were used in the first part to present a conceptual model of rural housing resilience with an emphasis on rural economy.

Based on conceptualization and text mining, the components of "optimal governance", "social justice", "endogenous growth", "sense of belonging" and "social vitality" were presented as the basic criteria of rural housing resilience, which were explained in the second step. The components were discussed.

The approach of the question and the second step of the research is also qualitative, so as explained in the first step of the research, firstly, in the literature section of the subject, using the method of meta-combination and according to the documents and documents that include books and theses, conceptual models was initially presented. In the following, in line with the criteria mentioned in the first step and based on the research methodology in this section, and in the second step, the components of rural housing resilience were explained using the qualitative content analysis method and NVivo software. Based on the analysis and examination of the relationships between the themes and sub-themes, the spiral conceptual model for "resilience of rural housing with emphasis on rural economy" was presented.

Conclusion

Based on the obtained results, the spiral model was presented as the final model of rural housing resilience with an emphasis on the rural economy. The mentioned model includes 5 steps, the most fundamental step is "optimal governance" and the other cycles are social justice priority, sense of belonging, endogenous growth and social vitality. It is in a Rasta. In order to provide the final policy framework, the sub-topics of the mentioned model were evaluated.

Specialized planning, interdepartmental coordination, the role of the local parliament were presented as subtopics of desirable governance. Faith-oriented, discourse-oriented literature, non-governmental organizations are other important components in the "social justice" section, which is in line with the research of Al-Shehri et al. (2015).

Other important axes are user-friendliness and vertical stacking. Other axes are given in accordance with the 5 steps of the spiral model in the framework of rural housing resilience policy. According to the steps of the spiral model, the text of the final interview was prepared and 35 components were presented to develop the final framework.

Social customs among the residents of the village have an acceptable and effective position in solving problems related to various areas of life in the area, including village customs, and are very effective in solving problems and dilemmas. Considering the social interactions, in the case of educating the residents and familiarizing them with the culture of the village and rurality and taking advantage of the social potential of influential people and organizing the role of these people in the form of non-governmental organizations, they can act as mediators facilitating relations between institutions. Service providers on behalf of the government and the people should be useful in solving problems and paving the way for empowering the residents of the village.

Key words: housing, rural housing, rural economy, single parallel method.

References (Persian)

Faridahmadini, Lily. (2016). A comparative study of resilience at the level of old and new neighborhoods of Tabriz metropolis (case study: Shetraban and Valiasr neighborhoods), Master's thesis, Tabriz University.

Jafari, Fahima, Shayan, Hamid, Batqavi Sarabi, Homa. (2019). Identification and analysis of key drivers effective in improving the resilience of rural settlements against environmental hazards (case study: rural settlements of Freeman). *Geography and Environmental Hazards*, 9(1), 115-85.

https://geoeh.um.ac.ir/article_33982.html

Kamali, Zahra, Ghasemi, Maryam. (1401). Physical resilience strategies of houses of rural households against floods (case study: Darghaz city). *Rural development strategies*. 36 (8): 131-145.

https://rdsj.torbath.ac.ir/article_162591.html

Kazemi Daoud, Andalib Alireza (2016). Evaluation of effective components of social resilience of rural settlements in critical conditions. *Housing and village environment*. 36 (158): 131-145.

<http://jhre.ir/article-1-1199-fa.html>

Khalidinia, Mohammad, (2013), Evaluation of the role of credit on the change of housing pattern in rural areas of Paveh city, a case study of Shamshir district, Master's thesis, Zanjan University, Faculty of Humanities, Department of Geography, Field of Rural Planning.

Khosroniya, Morteza. (2016), the effect of changing seasons and activities on the residential pattern and form of rural houses, a case study of villages in Urmia city, *Journal of Rural Housing and Environment*, No. 159, pp. 51-62.

http://jhre.ir/browse.php?a_id=1197&sid=1&slc_lang=fa

Mohammadi Yeganeh, Behrouz; Cheraghi, Mehdi; Jamshidi, Mohammad Kazem and Emami, Maedeh, (2016), Analysis of economic indicators effective in the evolution of rural housing function, a case study: Ghani Biglo village, Zanjan city, *Rural housing and environment magazine*, number 160, pp. 35-44.

<https://jhre.ir/article-1-1308-fa.html>

Mozafari Porsi Sherad, Youssef, (2016), Investigating the housing safety situation and providing a model of rural safe housing, a case study of Dana district, Master's thesis, University of Sistan and Baluchistan, Faculty of Geography and Environmental Planning, Department of Human Geography, Field of Rural Planning.

Musapour, Mohammadyaser, (2017), reinterpreting the concept of decoration in rural housing in Iran, a case study: housing decorations in Avan village, Qazvin province, Housing and Rural Environment Magazine, No. 162, pp. 20-3.

<https://jhre.ir/article-1-1622-fa.html>

Rafiyani, Mojtaba; Mohammad Reza Rezaei; Ali Askari; Akbar Parhishkar; Siavash Shayan (2013), conceptual explanation of resilience and its indexing in community-based disaster management. (CBDM) Space Planning and Design, 7, 19-41.

<https://hsmmp.modares.ac.ir/article-21-9255-fa.html>

Salmani, Mohammad; Kazemi Thani Atallah, Nasreen; Badri, Seyed Ali; Motouf, Sharif, (2015), Identification and analysis of the impact of resilience variables and indicators: evidence from the north and northeast of Tehran, Journal of Spatial Analysis of Environmental Hazards, Vol. Third, number two, pp. 1-22.

<https://www.sid.ir/paper/264715/fa>

Sartipipour, Mohsen; Asadi, Saida. (2017). The role of place belonging on social resilience caused by relocation (case study: Dahouiyeh village, Zarand earthquake 2003). Housing and Village Environment, Natural Disaster Research Institute, 37th Volume, No. 161, pp. 16-3.

https://jhre.ir/browse.php?a_id=1442&sid=1&slc_lang=fa

Shahbazi, Ismail. (1389). An introduction to the pathology of rural development, Shahid Beheshti University Publications, Tehran: Shahid Beheshti University.

Ziari, Yusuf Ali, Abdaleh Zadeh Maleki, Behnaz, Behzadpour, Elnaz. (2017). Evaluating the level of physical resilience against earthquake hazards with the approach of achieving sustainable management (case study: Zone 1 of Tehran). Scientific and Research Quarterly of New Attitudes in Human Geography, 10(2), 97-112.

https://geography.garmsar.iau.ir/article_539272.html

References (English)

Alshehri, S. A., Rezugui, Y., & Li, H. (2015). Disaster community resilience assessment method: a consensusbased Delphi and AHP approach. Natural Hazards .

DOI: 10.3390/buildings13010179

Atrachali, Mohammad. (2019). Toward quantification of seismic resilience in Iran: Developing an integrated indicator system. International Journal of Disaster Risk Reduction, 101231.

DOI:10.1016/j.ijdr.2019.101231

Banski, J., Wesolowska, M., (2010). Transformations in housing construction in rural areas of Poland sublin Region-Influence on the spatial settlement structure and landscape aesthetics, Landscape and Urban Planning Journal, No. 94, Pp. 116-126.

DOI: 10.1016/j.landurbplan.2009.08.005

Bastaminia, A., Rezaei, M. R., & Dastoorpoor, M. (2017). Identification and evaluation of the components and factors affecting social and economic resilience in city of Rudbar, Iran. International journal of disaster risk reduction, 22, 269-280.

DOI: 10.1016/j.ijdr.2017.01.020

Carleson, L., Bassett, G., Buehring, W., Collins, M., Folga, S., (2012), Resilience: theory and application, U.S department energy laboratory managed by Chicago Argonne, LLC, at:

<https://publications.anl.gov/anlpubs/2012/02/72218.pdf>.

Frantzeskaki, N., Dumitru, A., Anguelovski, I., Avelino, F., Bach, M., Best, B., Binder, C., Barnes, J., Carrus, J., Egermann, M., Haxeltine, A., Moore, M.L., Mira, R.G., Loorbach, D., Uzzell, D., Omman, I., Olsson, P., Silvestri, G., Stedman. (2016). Elucidating the Changing Roles of Civil Society in Urban Sustainability Transitions *Curr. Opin. Environ. Sustain*, 22 (2016), 41-50.

DOI:10.1016/j.cosust.2017.04.008

Ferréol, Salomon & Jean-Philippe, Goiran. (2018). Geoarchaeology of the Roman port-city of Ostia: Fluvio-coastal mobility, urban development and resilience. *Earth-Science Reviews*. 177, 265-283.

DOI:10.1016/j.earscirev.2017.10.003

Garriga, C., Hedlund, A., Tang, Y., and Wang, P. (2023). Rural-Urban Migration, Structural Transformation, and Housing Markets in China, *National Bureau of Economic Research*, Vol.23, No.45, pp.465-475.

DOI: 10.1257/mac.20160142

Iturriza, Marta. (2020). Shifting to climate change aware cities to facilitate the city resilience implementation. *Cities*, 101, 102688.

DOI:10.1016/j.cities.2020.102688

Heijman, W., Hagelaar, G., & Heide, M. (2007). Rural resilience as a new development concept. Paper presented at the Development of agriculture and rural areas in Central and Eastern Europe. 100th seminar of the EAAE. Novi Sad, Serbia.

https://www.researchgate.net/publication/40105962_Rural_resilience_as_a_new_development_concept

Jeong, J. S., García-Moruno, L., Hernández-Blanco, J., Sánchez-Ríos, A., and Ramírez-Gómez, Á. (2018). development using the participatory multi-criteria and contingent valuation methods in Alange reservoir area, Central Extremadura, *Journal of Rural Studies*, *Journal of Rural Studies*, Vol. 50, pp. 117-128.

DOI: 10.1016/j.biosystemseng.2012.03.002

Mauriz, Laura., [Fonseca](#) , [Jimeno A .](#) , [Forgaci](#) , [Claudiu .](#) , [Björling](#) , [Nils](#) ,(2017), The livability of spaces: performance and/or resilience? reflections on the effects of spatial heterogeneity in transport and energy systems and the implications on urban environmental quality, *International Journal of Sustainable Built Environment* , Vol. 6.No.1,pp 1–8.

DOI: 10.1016/j.ijbsbe.2016.10.001

Mousavi, S, N. (2015). Effective Factors on Women Role in Sustainable Development (Case Study: Marvdasht Rural Areas in Iran), *International Journal of Agricultural Management and Development (IJAMAD)*, Vol.5., No.3. pp153-157.

DOI: 10.5455/ijamd.164895.

<https://doi.org/DOI: 10.5455/ijamd.164895>

Pisano, Umberto,(2012),Resilience and Sustainable Development: Theory of resilience, systems thinking and adaptive governance, ESDN Office at the Research Institute for Managing Sustainability Vienna University of Economics and Business.

https://www.researchgate.net/publication/312495658_Pisano_U_2012_Resilience_and_Sustainable_Development_Theory_of_resilience_systems_thinking_and_adaptive_governance_ESDN_Quarterly_Report_No26

Payton Scally, C., and Lipsetz, D. (2017). New Public Data Available on USDA Rural Housing Service's Single-Family and Multifamily Programs, Vol. 19, No. 1, pp. 295-304.

<https://www.jstor.org/stable/26328313>.

Sadeka, Sumaiya., Reza, Mohammad., Suhaimi Mohamad, Mohd., Kabir Sarkar, Md. Sujahangir,(2013),Livelihood Vulnerability due to Disaster: Strategies for Building Disaster Resilient Livelihood, International Conference on Agricultural, Environment and Biological Sciences (ICAEBS'2013) Dec. 17-18, 2013 Pattaya (Thailand) ,pp 95-101.

DOI: 10.13140/2.1.4587.0085

Rose, C. (2007). Does female board representation influence firm performance? The Danish evidence. *Corporate governance: An international review*, 15(2), 404-413.

DOI: 10.1111/j.1467-8683.2007.00570.x

-Straka, J. & Tuzova, R. (2016). Factors Affecting Development of Rural Areas in the Czech Republic: A Literature Review, *procedia social and Behavioral Scinceses*, Vol.10, No.11, pp496-505.

DOI: 10.1016/j.sbspro.2016.05.525.

Tanner, Tomas et al,(2015),Livelihood resilience in the face of climate change, *Nature Climate Change*, Vol. 5.No.2,pp 23–26. DOI: 10.1038/NCLIMATE2431-Veselonska, L. (2017). Factors influencing countries on their path to sustainable development: implications for organizations, *Problems and Perspectives in Management*, Vol. 15, Issue.2, PP474-485.

DOI: 10.21511/ppm.15(si).2017.01

Zbigniew J.Grabowski ,P. ZionKlos, Chad. Monfreda. (2019). Enhancing urban resilience knowledge systems through experiential pluralism. *Environmental Science & Policy*, 96, 70-76.

DOI:10.1016/j.envsci.2019.03.007

تبیین الگوی پارادایمی تاب آوری مسکن روستایی با تأکید بر اقتصاد روستایی

احمد حجاریان^{*۱}

مقاله پژوهشی

چکیده

مسکن در نواحی روستایی در برآوردن نیازهای اساسی انسان نقش ویژه‌ای دارد. با در نظر گرفتن کارکردهای متنوع مسکن روستایی، مطالعه تأثیر عوامل مختلف در نحوه تاب آوری آن دارای اهمیت است. مؤلفه‌های زیادی در آن تغییر می‌تواند نقش داشته باشد. هدف از انجام پژوهش حاضر تبیین الگوی پارادایمی تاب آوری مسکن روستایی با تأکید بر اقتصاد روستایی است. پژوهش حاضر از نوع کیفی و به لحاظ نوع شناسی مورس «تک‌روشی موازی» است. در جمع آوری داده‌ها از روش فراترکیب استفاده شد. روش جمع آوری اطلاعات، مطالعه اسنادی و مصاحبه نیمه ساختارمند است. در جهت تحلیل داده‌های کیفی و کدگذاری، از نرم‌افزار Nvivo استفاده شد. براساس مطالعات اسنادی و استفاده از روش فراترکیب چارچوب نظری پژوهش و مدل مفهومی اولیه تاب آوری ارائه شد. مؤلفه‌های اصلی بر این اساس عبارت‌اند از: «حکمروایی مطلوب»، «عدالت اجتماعی»، «رشد درون‌زا»، «حس تعلق» و «نشاط اجتماعی». همچنین در جهت تبیین مؤلفه‌های مدل مفهومی نهایی تاب آوری مسکن روستایی از روش تحلیل محتوا استفاده می‌شود. براساس سؤالات مطرح شده در فرایند مصاحبه، ۷۵۷ ارجاع ارائه شد. با بازبینی متعدد و ادغام کدها براساس تشابه در طی چندین مرحله تلخیص داده‌ها، ۳۵ کد اولیه و ۱۷ کد محوری استخراج شد. براساس مؤلفه‌های ارائه شده در مدل مفهومی، سؤالات مصاحبه تدوین و پس از تلخیص داده‌ها، مدل مفهومی اسپیرال به عنوان مدل نهایی ارائه شد.

جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای
پاییز ۱۴۰۲، سال ۱۳، شماره ۴۸
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۱
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۳/۱۶
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۲۹
صفحات: ۵۸-۳۹

واژه‌های کلیدی:
مسکن، مسکن روستایی، اقتصاد روستایی، تک‌روش موازی.

مقدمه

امروزه مسکن و مسائل مربوط به آن به یک مسأله فراملی تبدیل شده است و از دغدغه‌های انسان، مسکن مقاوم، ایمن و دارای ظاهری مناسب بوده است. سکونت بیانگر برقراری پیوندی پرمعنا بین انسان و محیطی مفروض و مسکن یکی از دغدغه‌های انسان در همه مراحل حیات بشری بوده است. شکل‌گیری مسکن در دوران مختلف تاریخ از زمانی که انسان در جنگل می‌زیسته تا غارنشینی و ابزارسازی، براساس نیازهای او، چه فیزیکی و چه احساسی استوار بوده است (موسی‌پور، ۱۳۹۷: ۴). مسکن به مثابه واحد تسهیلات فیزیکی یا به عنوان کالایی اقتصادی و پردوام است که نقش اجتماعی یا جمعی را نیز دارد. این پدیده در گذر زمان، همگام با دگرگونی‌های اجتماعی اقتصادی جامعه و همچنین گسترش امکانات و دانش فنی در نحوه طراحی و شکل بنا و مصالح مورد استفاده تحول و تکامل یافته است (مظفری‌پور سی‌سخت، ۱۳۹۵: ۲). مسکن روستایی به عنوان سرپناه از مهم‌ترین نیازهای انسانی بوده و همواره در اولویت برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی-اجتماعی دولت‌ها قرار دارد. از سویی دیگر، این پدیده نشأت گرفته از هویت دینی-مذهبی، فرهنگی و تاریخی جوامع انسانی بوده و به نوعی تقابل انسان با طبیعت را نشان می‌دهد (خالدی‌نیا، ۱۳۹۳: ۱۵).

مسکن عموماً با ارزش ترین دارایی خانوارهای روستایی محسوب می‌شود (شهبازی، ۱۳۸۹). در جوامع سنتی و به‌ویژه در جوامع روستایی، الگو ضامن تداوم معماری سنتی و بومی است. همین الگو حاصل همکاری افراد در طی نسل‌های متمادی است. همکاری موجود بین آن‌ها، نیازهای مشترک معین معنوی و مادی آن‌ها و بسیاری عوامل دیگر سبب به‌وجود آمدن خانه‌های شخصی، بناهای عمومی و مکان اجتماع افراد روستا با الگوی معین می‌شود؛ بنابراین یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های معماری روستایی توجه به طراحی منطبق با نیازهای فطری و فعالیت‌های روزمره روستاییان در فضاهای معیشت مردم است (خسرونی، ۱۳۹۶: ۵۲). با توجه به وجود مستمر بحران‌ها و مخاطرات و افزایش آسیب‌های ناشی از آن‌ها بر روستاها، در عصر حاضر مفهوم تاب‌آوری روستایی به یک اجماع جهانی برای دستیابی به توسعه پایدار روستایی تبدیل شده است. تاب‌آوری مفهومی چندجانبه و دارای ابعاد مختلف است (Rose, 2007). تاب‌آوری روستایی به‌عنوان توانایی‌های یک روستا و زیرسیستم‌های آن برای مقابله با انواع مخاطرات، سازگاری با شرایط بحرانی و خودبازبایی و بهبود سریع است (Jeong et al, 2018). یکی از ابعاد آن که تاب‌آوری کالبدی مسکن است، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا مسکن پناهگاه و اقامتگاه انسانی، زاینده مهم‌ترین احتیاجات انسانی است، مسکن روستایی کانون متمرکز و تبلور کالبدی ارزش‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی حاکم بر زندگی روستاییان محسوب می‌شود. مسکن روستایی به‌ویژه در کشور ما همواره متأثر از شرایط خاص محیط طبیعی اکولوژیکی و بعضاً ضعف فناوری بوده است (Straka & Tuzova, 2016). از آنجا که در طول تاریخ سکونتگاه‌های روستایی همواره در محیط‌های مخاطره‌آمیز مانند بسترهای طغیانی رودها، دره‌ها و زمین‌های پست مساعد سیلاب، زمین‌های در معرض خاکستر آتشفشانی و گدازه‌ها، مناطق زلزله‌خیز و نظایر آن به‌وجود آمده‌اند. در این میان اثرات ناشی از مخاطرات به‌طور مستقیم با سکونتگاه‌های بدون برنامه‌ریزی ارتباط دارد (محمدی یگانه و همکاران، ۱۳۹۶) که همراه با مواردی نظیر مکانیابی نادرست سکونتگاه‌ها، استقرار سکونتگاه‌ها در حوالی حریم‌های خطرناک در موقع بروز حادثه طبیعی منجر به بروز تلفات جانی و خسارات مالی گسترده خواهد شد (Veselonska, 2017).

روستاهای کشور نیز با مشکلات متعددی روبه‌روست. در این میان، به‌دلیل شرایط خاص طبیعی و جغرافیایی آن، مستعد شوک‌های متعددی از جمله زلزله و سیل است که وجود بافت‌های فرسوده، فقدان دسترسی‌های مناسب، شیب نسبتاً زیاد و... اهمیت توجه به مفهوم تاب‌آوری مسکن روستایی را بیش‌ازپیش ضروری ساخته است تا با آگاهی از میزان و چگونگی پراکندگی تاب‌آوری در سطح روستاها پیش‌نیاز اتخاذ تصمیمات در خور فراهم گردد. با توجه به مسائل اشاره‌شده، پژوهش حاضر در پی پاسخگویی به سؤالات زیر است:

- ویژگی‌های تاب‌آوری مسکن روستایی کدام هستند؟
- مؤلفه‌های سازنده مدل مفهومی تاب‌آوری مسکن روستایی با تأکید بر اقتصاد روستایی کدام هستند؟

مبانی نظری

هیچمن و همکاران در سال ۲۰۰۷ با توسعه مفهومی تاب‌آوری روستایی در برابر بحران از جمله پیشگامان توسعه مفهومی تاب‌آوری روستایی بوده است. تاب‌آوری یکی از مهم‌ترین مباحث تحقیق در زمینه رسیدن به پایداری است (Iturriza, Marta, 2020). مفهوم تاب‌آوری از دهه ۱۹۷۰ با انتشار مقاله‌ای با عنوان «تاب‌آوری و مقاومت سیستم‌های اکولوژیکی» مطرح شد. واژه تاب‌آوری در یک اکوسیستم به‌عنوان معیاری از توانایی اکوسیستم برای

جذب تغییرات که مقاومت قبلی را دارد، تعریف شده است. (Banski & Wesolowska, 2010). همچنین تاب‌آوری با مفهوم پایداری که به‌عنوان توانایی یک سیستم برای بازگشت به حالت تعادل، پس از اختلال موقتی تعریف شده، مقایسه می‌شود؛ یعنی، هرچه سریع‌تر یک سیستم به حالت تعادل خود بازگردد، پایداری آن بیشتر است (Bastaminia & et al, 2017). آسیب‌پذیری در تضاد با تاب‌آوری (Tanner et al, 2015: 2)؛ ظرفیت‌های فردی و گروهی خانوارهای روستایی را در جهت پیش‌بینی، مقابله، مقاومت و بازیابی در برابر خطرات و بحران‌های طبیعی و انسانی کاهش می‌دهد (Sadeka et al, 2013: 96). در سیستم‌های برنامه‌ریزی، تغییری که رخ داده است، حرکت از آسیب در برابر سوانح به سمت تاب‌آوری در برابر سوانح است؛ زیرا تاب‌آوری توصیف بهتری از رابطه جوامع با سیاست‌های کاهش خطرپذیری ارائه می‌دهد (فرید احمدی‌نیا و همکاران، ۱۳۹۶). به نظر هولینگ تاب‌آوری و پایداری، دو ویژگی مهم در سیستم‌های اکولوژیکی هستند. این موضوع در بردارنده ابعاد و تعبیرات زیادی از تاب‌آوری اکولوژیکی است (Atrachali and Mohammad, 2019). بسیاری از اکولوژیست‌ها معتقدند که تاب‌آوری، کلید اصلی مدیریت یک اکوسیستم پایدار است و تنوع موجب افزایش تاب‌آوری، مقاومت و ساخت اکوسیستم می‌شود (Ferréol & et al, 2018). همچنین برخی از اقتصاددانان محیطی نیز تاب‌آوری را به‌عنوان مفهوم کلیدی پایداری می‌دانند. در این رابطه در دهه ۱۹۹۰ نیز محققانی چون (آرو و همکاران^۱، ۱۹۹۴؛ پرینگ پدیری و همکاران^۲، ۱۹۹۵؛ فولک و همکاران، ۱۹۹۶؛ لوین و همکاران^۳، ۱۹۹۸) این مفهوم را به‌عنوان ابزار مهمی برای اندازه‌گیری پایداری شناختند (Zbigniew J.G & et al, 2019).

واژه تاب‌آوری اغلب به مفهوم بازگشت به گذشته به کار می‌رود که از ریشه resilio گرفته شده است (Mousavi, 2015). تاب‌آوری ظرفیت یک سیستم برای جذب و مقابله با اختلالات و تغییرات وارده است؛ در عین اینکه سیستم‌ها بتوانند ساختارها و عملکردهای اصلی و ضروری خود را حفظ کنند (Mauriz et al, Pisano, 2012: 11). با گذشت نزدیک به چهار دهه از مطرح شدن این مفهوم هنوز تعریف یکپارچه و واحدی از آن ارائه نشده است. بسیاری از تفاوت‌های موجود در تعاریف تاب‌آوری ناشی از روش‌های گوناگون و تفاوت بنیادی موجود در رویکردها و دیدگاه‌های مطرح در این حوزه است. در ارائه تعریف واحد از تاب‌آوری باید به این موارد توجه داشت:

۱. تاب‌آوری ویژگی ذاتی و پویای یک جامعه است و در کل جامعه وجود دارد.
۲. سازگاری انطباق با موقعیت جزو هسته اصلی تاب‌آوری تلقی می‌شود.
۳. تاب‌آوری باید به بهبودی جامعه کمک کند.
۴. تاب‌آوری باید به گونه‌ای باشد که پیش‌بینی درستی درباره توانایی جامعه برای بهبود پس از وقوع ناملازمات ارائه دهد (Garriga et al, 2023 & Payton Scally et al, 2017). همچنین رویکردهای مفهومی تاب‌آوری را می‌توان در سه دسته اصلی تاب‌آوری پایداری، بازیابی و دگرگونی طبقه‌بندی کرد (کمالی و قاسمی، ۱۴۰۱).

¹ Arrow et al

² Perring et al

³ Levin et al

پیشینه پژوهش

رفعیان و همکاران (۱۳۹۰) براساس چارچوب مفهومی و مبانی نظری تاب‌آوری در برابر سوانح طبیعی اجتماع‌محور، شاخص‌های مطلوب برای سنجش تاب‌آوری در قالب ابعاد چهارگانه اجتماعی، اقتصادی، نهادی و کالبدی-محیطی انجام داده‌اند.

سلمانی و همکاران (۱۳۹۵) نیز در پژوهش خود با عنوان شناسایی و تحلیل تأثیر متغیرها و شاخص‌های تاب‌آوری: شواهدی از شمال و شمال شرقی تهران با تأکید بر غیرقابل پیش‌بینی بودن بحران‌ها و آسیب‌پذیری سیستم‌های اجتماعی و فنی، تحقق تاب‌آوری را هدفی اجتناب‌ناپذیر معرفی می‌کنند. نتایج انطباق شاخص‌ها با شرایط مورد مطالعه نشان داد که در مجموع، دو متغیر اجتماعی و نهادی، تأثیرگذارترین متغیرها در افزایش سطح تاب‌آوری منطقه مورد مطالعه بودند.

کاظمی و عندلیب (۱۳۹۶) در مقاله‌ای به ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر تاب‌آوری اجتماعی سکونتگاه‌های روستایی در شرایط بحرانی پرداختند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که میزان تاب‌آوری اجتماعی فرهنگی روستاهای بررسی شده در ابعاد مورد بررسی بسیار پایین بوده و تفاوت‌های معناداری میان سطوح تاب‌آوری در ابعاد مختلف در بین روستاهای بررسی شده مشاهده می‌شود. همچنین تحلیل همبستگی میان ابعاد بررسی شده بیانگر همبستگی مستقیم میزان تاب‌آوری اجتماعی ساکنان با میزان دانش و آگاهی و انگیزش‌های درونی و فردی ساکنان است.

زیاری و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی دیگر با عنوان ارزیابی میزان تاب‌آوری کالبدی در برابر مخاطرات زلزله با رویکرد دستیابی به مدیریت پایدار، مبحث تاب‌آوری کالبدی را در منطقه یک تهران به روش توصیفی-تحلیلی مورد ارزیابی قرار داده و شاخص‌های پژوهش را در امر مخاطرات طبیعی مانند زلزله مورد واکاوی قرار داده‌اند. در این پژوهش نیز به مراتب موضوع تاب‌آوری کالبدی به‌عنوان راهبردی در برابر خطر مطرح شده که سیاست‌گذاری در امر مدیریت شهری را در نگرش پایداری مورد توجه قرار داده است.

سرتیپی پور و اسدی (۱۳۹۷) در مقاله‌ای به نقش تعلق مکانی بر تاب‌آوری اجتماعی ناشی از جابه‌جایی سکونتگاه (مطالعه موردی: روستای داهوییه، زلزله ۱۳۸۳ زرد) پرداختند. نتایج نشان داد مشارکت دو جامعه مذکور در مسائل و مناسبات مشترک اجتماعی روستا منجر به تقویت دلبستگی اجتماعی خواهد شد و این رویکرد در کنار بهبود منظر طبیعی، در ایجاد و تقویت تعلق به مکان و تاب‌آوری اجتماعی مؤثر واقع می‌شود.

در دیگر پژوهش‌های داخلی نیز جعفری و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله با عنوان شناسایی و تحلیل پیشران‌های کلیدی مؤثر در ارتقای تاب‌آوری سکونتگاه‌های روستایی در برابر مخاطرات محیطی با محوریت کلیت تاب‌آوری، در مقیاس روستایی با بررسی ابعاد تاب‌آوری؛ اقتصادی، اجتماعی، نهادی و کالبدی میزان تاب‌آوری و حد مقاوم‌سازی آن، مورد ارزیابی قرار داده است که در نهایت با روش پرسشنامه و نوع تصادفی از جامعه آماری و روش دلفی هریک از شاخص‌های ابعادی تاب‌آوری را در امر برنامه‌ریزی مطرح می‌کند.

کمالی و قاسمی (۱۴۰۱) راهبردهای تاب‌آوری کالبدی مسکن خانوارهای روستایی در برابر سیل را ارائه می‌کنند. براساس تجزیه و تحلیل‌های صورت گرفته در ماتریس QSPM در بین استراتژی‌های تدافعی «ارتقای دانش و آگاهی ساکنان از اصول استاندارد ساخت‌وساز در نواحی در معرض سیل»، بالاترین امتیاز یعنی ۲.۶۳۷ را کسب کرده و به‌عنوان اولین راهبرد در تاب‌آوری مسکن روستایی است.

الشهری و همکاران (۲۰۱۵) به منظور سنجش تاب‌آوری سکونتگاه‌های روستایی در مؤلفه‌های اجتماعی، سه شاخص عدالت اجتماعی، حس تعلق و سرمایه اجتماعی را مطرح کرده است.

فرانتز کاکي و همکارانش (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان تاب‌آوری شهری: ایده برای بازآفرینی شهرها برای آینده که در مؤسسه اروپای تاب‌آور اتحادیه اروپا منتشر شد به موضوع تاب‌آوری در نگاه کلان پرداخته و ابعاد آن را درباره روند توسعه شهرهای اروپایی در بُعد پایداری مورد واکاوی قرار داده‌اند که بیشتر بر مقیاس مناطق شهر تمرکز دارد. در این پژوهش که بیشتر به صورت توصیفی-تحلیلی و در بُعد دیگر اکتشافی است، مباحث تاب‌آوری در حول محوریت کالبدی و اجتماعی بوده و نهاد و اقتصاد در شاخه هم‌عرض با این مؤلفه‌های مورد بحث واقع شده‌اند.

ماوریز و همکاران^۱ (۲۰۱۷) در مقاله‌ای با عنوان قابلیت زندگی در فضاها: وضعیت عملکرد و انعطاف‌پذیری؟ با بیان این مطلب که قابلیت زندگی در محیط شهری در تعامل سیستم‌های اجتماعی، محیطی، فنی و ساختاری حاصل می‌آید، وضعیت توزیع فضایی منابع انرژی و حمل‌ونقل را عامل تغییردهنده انعطاف‌پذیری و کارکردهای شهری و تاب‌آوری آن می‌دانند.

تانر و همکاران^۲ (۲۰۱۵) در مقاله‌ای با عنوان معیشت انعطاف‌پذیر؛ آماده‌سازی در جهت تغییر پایدار تاب‌آور در برابر تهدیدهای آب‌وهوایی، بیان می‌کند که توجه به انعطاف‌پذیری، اصلی اساسی به منظور تاب‌آوری معیشت است؛ به همین دلیل است که رویکرد انعطاف‌پذیری مورد توجه متخصصان بسیاری از رشته‌های مرتبط با رفاه انسانی قرار گرفته و از حوزه محیط زیست خارج شده است. درنهایت نیز با استناد به چارچوب نظری پژوهش، بهبود سطح تاب‌آوری را عامل افزایش توانمندی، توجه به مردم، رفع آسیب‌پذیری‌ها و درنهایت با پایداری معیشت؛ عامل اصلی مقابله با تغییرات و مخاطرات آب‌وهوایی می‌داند.

روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از نوع تک‌روشی موازی است. طرح تک‌روشی موازی (همانند نوع‌شناسی مورس)، دو روش کیفی را به طور هم‌زمان به کار می‌گیرد که یکی از آن‌ها روش پایه و دیگری روش مکمل است؛ سپس نتایج با همدیگر ترکیب می‌شوند؛ بنابراین روش انجام پژوهش حاضر شامل دو مرحله به شرح زیر است:

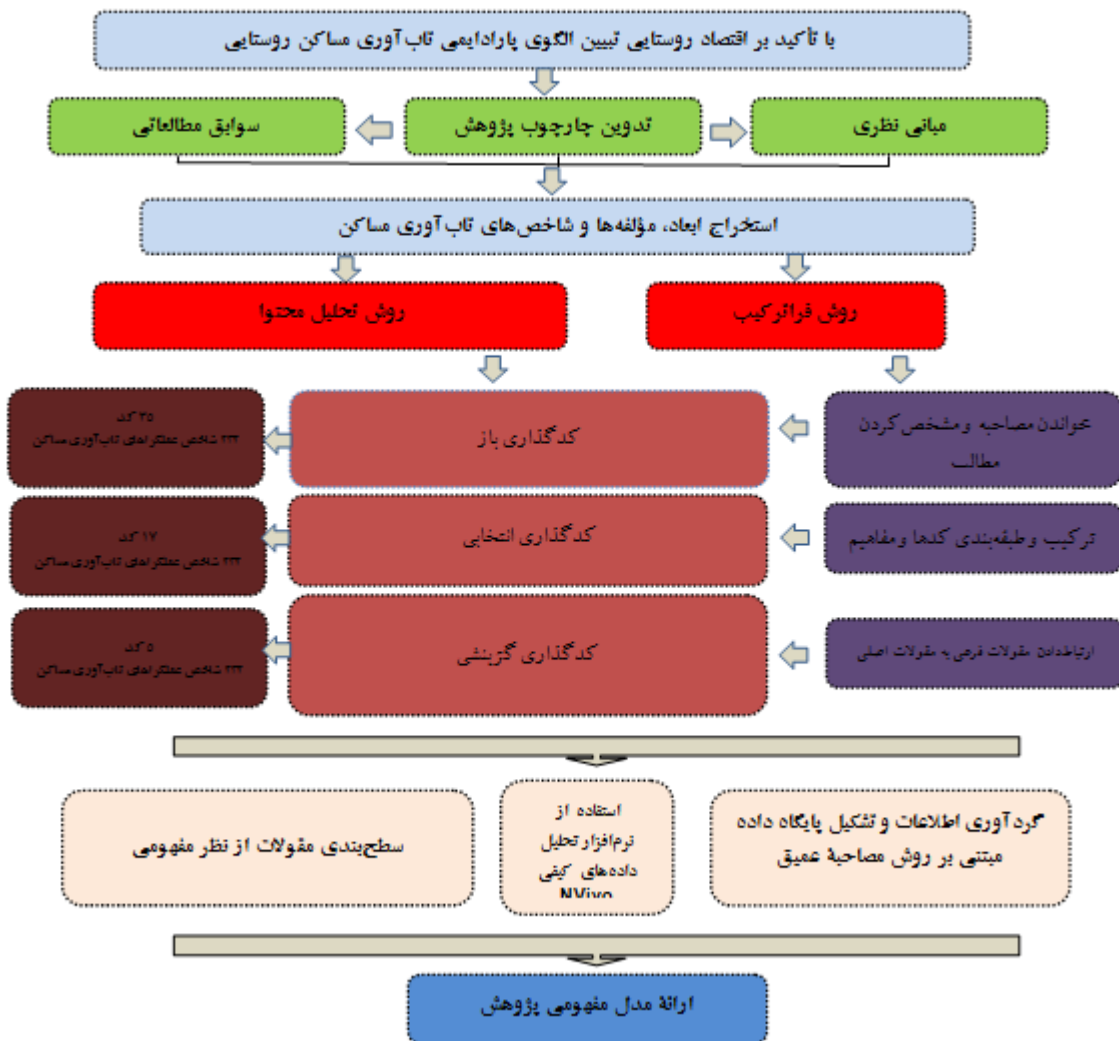
الف) بخش کیفی (بخش اول - بخش پایه): در جهت ارائه مدل مفهومی اولیه تاب‌آوری مسکن روستایی
ب) بخش کیفی (بخش دوم - بخش مکمل): در جهت تبیین مؤلفه‌های مدل مفهومی تاب‌آوری مسکن روستایی و عملیاتی کردن آن

روش جمع‌آوری اطلاعات مطالعه اسنادی، دیدگاه‌ها، تعاریف و مصاحبه فردی نیمه‌ساختارمند است. جامعه آماری این پژوهش شامل مدیران، افراد متخصص و صاحب‌نظر و استادان دانشگاه در رشته برنامه‌ریزی روستایی هستند که ۳۵ نفر با روش نمونه‌گیری هدفمند و تکنیک گلوله‌برفی به‌عنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند. به منظور تولید داده‌ها از روش مصاحبه فردی نیمه‌ساختارمند که از نظر انعطاف‌پذیری و عمیق بودن، مناسب پژوهش‌های کیفی است، استفاده شد. هر مصاحبه به طور میانگین ۶۰ دقیقه طول می‌کشد. پس از انجام ۲۵ مصاحبه، تکرار در اطلاعات

^۱ Mauriz et al

^۲ Tanner et al

دریافتی مشاهده؛ اما برای اطمینان تا مصاحبه ۳۵ ادامه یافت و کفایت داده‌ها برای تولید مدل مفهومی حاصل شد و در نتیجه فرایند جمع‌آوری داده‌ها خاتمه یافت. در جهت تحلیل داده‌های کیفی و کدگذاری و بررسی میزان فراوانی کدهای مستخرج از پرسشنامه از نرم‌افزار NVivo استفاده شد. در انتها الگوی پارادایمی تاب‌آوری مسکن روستایی با تأکید بر اقتصاد روستایی ارائه خواهد شد. شکل ۱ فرایند انجام پژوهش را نشان می‌دهد.

شکل ۱. فرآیند انجام پژوهش

(منبع: نگارنده، ۱۴۰۲)

تجزیه و تحلیل

جامعه آماری در پژوهش حاضر ۳۵ نفر از استادان و صاحب‌نظران در امر مسکن روستایی هستند. براین اساس مصاحبه با ۳۵ نفر انجام شد که در فرایند تحقیق، ۵۵۷ کد اولیه (تعداد ارجاعات) استخراج شد. با بازبینی متعدد و

ادغام کدها براساس تشابه در طی چندین مرحله، در نهایت ۳۵ کد اولیه، ۱۷ کد محوری و ۵ کد گزینشی برای تاب‌آوری مسکن روستایی استخراج شد.

- کدگذاری داده‌های حاصل از مصاحبه در نرم‌افزار NVivo

به‌طور کلی، در کدگذاری باز قصد آن بود تا داده‌ها و پدیده‌ها در قالب مفاهیم درآید. برای نمایش روابط موجود میان مقولات، نرم‌افزار NVivo از الگوریتم‌های خوشه‌بندی گوناگونی برای گروه‌بندی سلول‌های مشابه استفاده و آن را استاندارد و ترکیب می‌کند. از آنجاکه پژوهش حاضر به‌صورت تک‌روشی موازی انجام شده است؛ بنابراین از روش‌های «فرا ترکیب (روش پایه)» و «تحلیل محتوا (روش مکمل)» استفاده شده است؛ بنابراین ابتدا مؤلفه‌های بنیادی تاب‌آوری با روش فرا ترکیب بررسی شد و مدل مفهومی اولیه که شامل ۵ مؤلفه اصلی (شکل ۲) ارائه شد و در ادامه به کمک روش تحلیل محتوا کدهای باز در راستای مؤلفه‌های ذکر شده که بستر مصاحبه نیمه‌ساختارمند را فراهم کردند، استخراج شدند. از نرم‌افزار NVivo در جهت تحلیل داده‌های کیفی استفاده شد. جدول ۱ مؤلفه‌ها و کدهای باز مربوط به هر مؤلفه با توجه به تعداد فراوانی ارجاعات را نشان می‌دهد.

جدول ۱. کدگذاری باز داده‌های حاصل از مصاحبه با توجه به تعداد ارجاعات تاب‌آوری مسکن روستایی در

تعداد ارجاع	کدهای مستخرج	تعداد ارجاع	کدهای مستخرج
۲۰	برخورداری از زیرساخت‌های عمرانی	۳۲	ظرفیت‌سازی برای متولیان مسکن روستایی
۲۲	برنامه‌ریزی فضا محور (نگاه به تعلقات ساکنان)	۴۱	فعال‌سازی نشست‌های تخصصی
۱۸	اجرایی کردن اجتماع‌پذیری بین ساکنان	۳۴	اهمیت ویژه به مقوله سرمایه اجتماعی در تاب‌آوری مسکن
۲۲	واقع‌گرایی بین قوانین و برنامه‌ریزی مسکن	۳۲	نظام‌نامه تقسیم کار معین دستگاه‌های متولی مسکن
۲۶	مدیریت توسعه و نهادهای مدنی	۲۳	ایجاد وحدت رویه و جلوگیری از موازی‌کاری سازمانی
۱۹	گزینش سنن فرهنگی بوم‌محور	۲۱	همگرایی سیاست‌ها و اقدامات دستگاه‌های متولی
۲۲	استحکام‌بخشی فرهنگ روستایی برای ساکنان	۱۶	ایجاد خانه-محله (تشکیل هسته مدیریت محلی)
۲۱	روستاییت با نگاه به ارزش‌های روستایی	۲۴	مشروعیت‌بخشیدن به نهادهای سنتی
۲۴	نهادینه‌سازی و تثبیت فرهنگ با توجه به تعصب ساکنان	۳۷	تقویت حس تعلق محدوده با نگاه به تعلقات ذهنی
۳۲	طراحی مسکن منطبق با شرایط محیطی	۳۲	استراتژی خودکارآمدی و مسئولیت‌پذیری
۲۵	ادغام خلاقیت و فناوری	۳۲	احساس شایستگی/ احساس لیاقت
۲۴	خودیاری حمایت‌شده	۲۶	ارتقای سطح جایگاه اجتماعی
۲۶	امنیت ادراکی تصرف	۲۵	تشکیل نهاد منتخب مردمی با تأکید بر فرهنگ عمومی
۲۵	انطباق طرح و زمینه (همخوانی طرح و زمینه)	۳۲	برگزاری جلسات آموزشی در جهت ارتقای آگاهی عمومی
۱۷	معنامحوری با استفاده از روش چیدمان فضایی	۳۰	برنامه‌ریزی پایین به بالا (تأکید بر اقدامات محلی)
۲۳	دسترسی به اماکن تفریحی/ آموزشی	۲۲	فرهنگ سیاسی بسیج منابع‌های اجتماعی
۱۴	تقویت تعامل و اعتقاد به خرد جمعی/ تشکیل نهاد منتخب مردمی	۲۰	به رسمیت شناختن نهادهای متولی مسکن روستایی
		۲۶	تحقق تعاملات اجتماعی برای اقشار کم‌درآمد

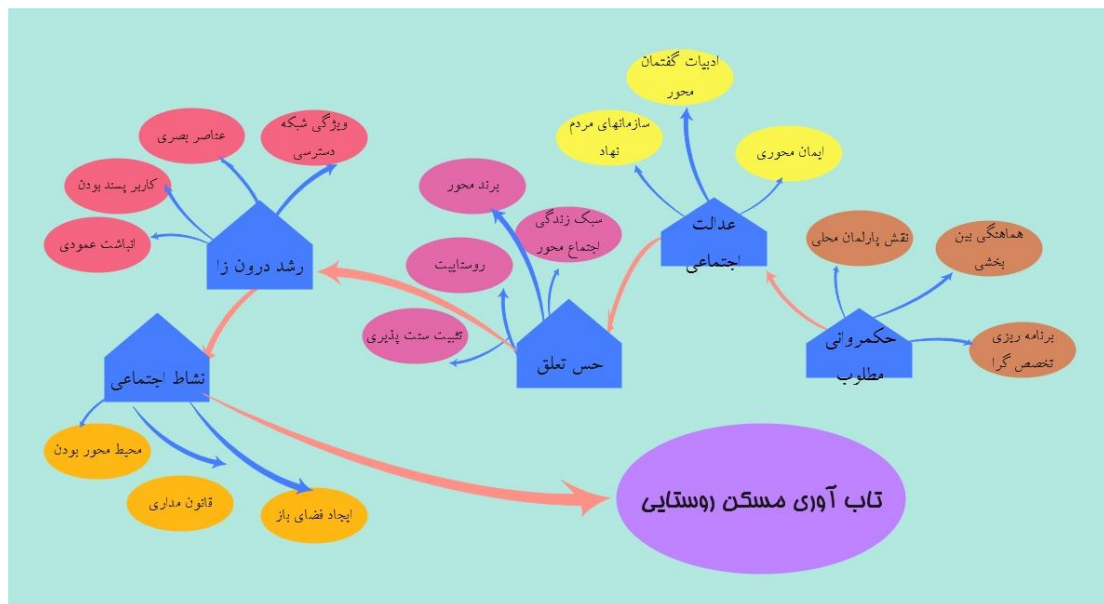
(منبع: نگارنده، ۱۴۰۲)

کدگذاری محوری داده‌های حاصل از مصاحبه

هدف از این مرحله، برقراری رابطه بین طبقه‌های تولیدشده در مرحله کدگذاری باز است. در گام دوم این پژوهش براساس داده‌های به‌دست‌آمده از مطالعه اسناد بالادستی و مصاحبه‌های عمیق و مقوله‌بندی آنها، ۱۷ مؤلفه به‌دست آمده است.

کدگذاری انتخابی (گزینشی) داده‌های حاصل از مصاحبه

کدگذاری انتخابی (براساس نتایج دومرحله قبلی کدگذاری) مرحله اصلی نظریه‌پردازی است. توصیفی کافی از مؤلفه‌های تاب‌آوری مسکن روستایی است و ارزیابی مجدد محورها این سؤال را خلق می‌کند که چگونه مؤلفه‌های مذکور منجر به ارتقای ظرفیت تاب‌آوری مسکن روستایی هستند؟ و درنهایت، مقوله‌ها و مفاهیم اصلی کدام هستند؟ شکل ۲ درون‌مایه‌ها و زیردرون‌مایه‌های ۵ مؤلفه اصلی تاب‌آوری مسکن روستایی را با توجه به تحلیل‌ها و فراوانی به‌دست‌آمده نشان می‌دهد.

شکل ۲. درون‌مایه‌ها و زیردرون‌مایه‌های ۵ مؤلفه اصلی تاب‌آوری مسکن روستایی

(منبع: نگارنده، ۱۴۰۲)

جدول ۲ مقوله‌بندی محتوایی کدهای باز، محوری و گزینشی داده‌های حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی را نشان می‌دهد.

جدول ۲. مقوله‌بندی محتوایی کدهای مستخرج با توجه به تعداد ارجاعات تاب‌آوری مسکن روستایی

کد گزینشی	کد محوری (درون‌مایه)	کد باز (زیردرون‌مایه)
حکمرانی مطلوب	برنامه‌ریزی تخصص‌گرا	ظرفیت‌سازی برای متولیان مسکن روستایی
		فعال‌سازی نشست‌های تخصصی
		اهمیت ویژه به مقوله سرمایه اجتماعی در تاب‌آوری مسکن
	هماهنگی بین بخشی	نظام‌نامه تقسیم کار معین دستگاه‌های متولی مسکن
		ایجاد وحدت رویه و جلوگیری از موازی‌کاری سازمانی
		همگرایی سیاست‌ها و اقدامات دستگاه‌های متولی

نقش پارلمان محلی		ایجاد خانه-محل (تشکیل هسته مدیریت محلی)
		مشروعیت بخشیدن به نهادهای سنتی
عدالت اجتماعی	ایمان محوری	تقویت حس تعلق محدوده با نگاه به تعلقات ذهنی
		استراتژی خودکارآمدی و مسئولیت پذیری
		احساس شایستگی / احساس لیاقت
	ادبیات گفتمان محور	ارتقای سطح جایگاه اجتماعی
		تشکیل نهاد منتخب مردمی با تأکید بر فرهنگ عمومی
		برگزاری جلسات آموزشی در جهت ارتقای آگاهی عمومی
	سازمان های مردم نهاد	به رسمیت شناختن نهادهای متولی مسکن روستایی
		برنامه ریزی پایین به بالا (تأکید بر اقدامات محلی)
		فرهنگ سیاسی بسیج منابع های اجتماعی
		خودباری حمایت شده
		تقویت تعامل و اعتقاد به خرد جمعی / تشکیل نهاد منتخب مردمی
حس تعلق	سبک زندگی اجتماع محور	برنامه ریزی فضا محور (نگاه به تعلقات ساکنان)
		اجرایی کردن اجتماع پذیری بین ساکنان
	برند محور	مدیریت توسعه و نهادهای مدنی
	روستاییت	گزینش سنن فرهنگ بوم محور
		استحکام بخشی فرهنگ روستایی برای ساکنان
	روستاییت با نگاه به ارزش های روستایی	
	تثبیت سنت پذیری	نهادینه سازی و تثبیت فرهنگ با توجه به تعصب ساکنان
رشد درون زا	عناصر بصری	معنامحوری با استفاده از روش چیدمان فضایی
		ادغام خلاقیت و فناوری
	کاربر پسند بودن	انطباق طرح و زمینه (همخوانی طرح و زمینه)
		امنیت ادارکی تصرف
	انباشت عمودی	برخورداری از زیرساخت های عمرانی
	ویژگی شبکه دسترسی	دسترسی به اماکن تفریحی / آموزشی
امنیت شخصی و عمومی		
نشاط اجتماعی	محیط محور بودن	طراحی مسکن منطبق با شرایط محیطی
	قانون مداری	واقع گرایی بین قوانین و برنامه ریزی مسکن
	ایجاد فضای باز	تحقق تعاملات اجتماعی برای اقشار کم درآمد

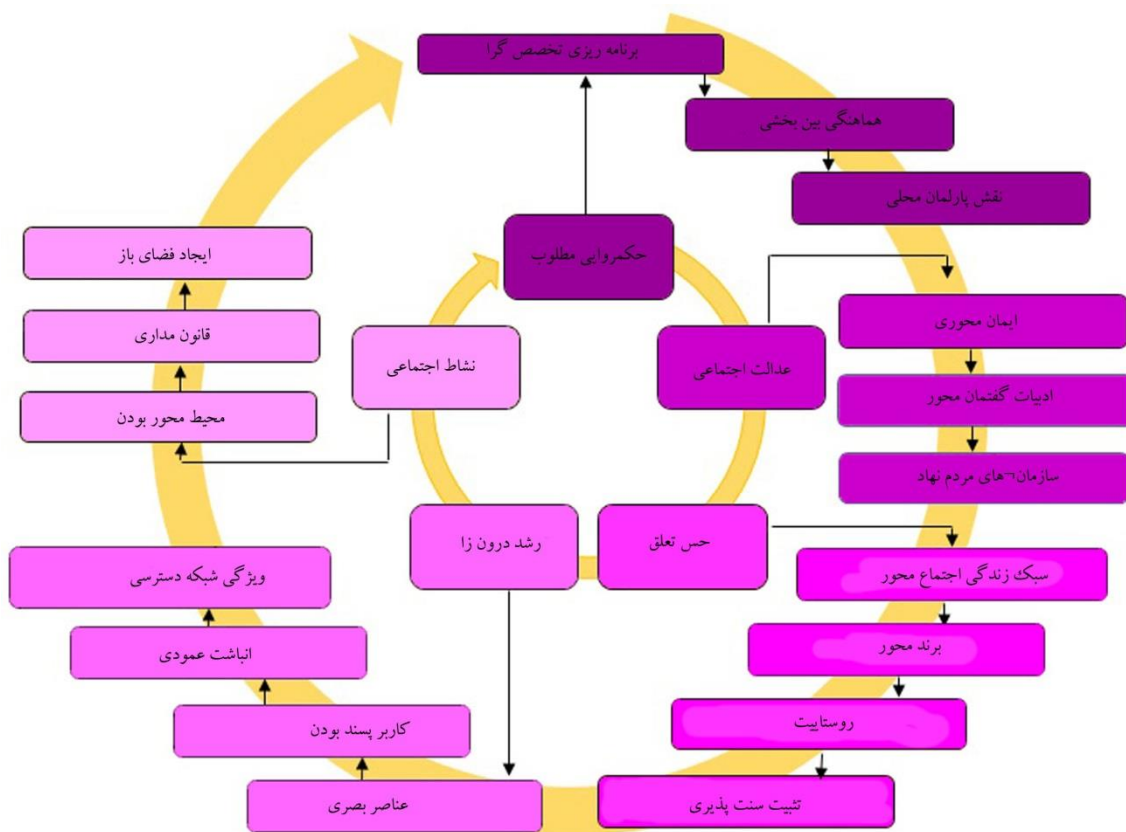
(منبع: نگارنده، ۱۴۰۲)

یافته های پژوهش

در راستای پاسخگویی به سؤال اول پژوهش، همان طور که در گام نخست توضیح داده شد، از طریق فرایند اسنادی، به بررسی ادبیات موضوعی درباره تاب آوری مسکن روستایی با تأکید بر اقتصاد روستایی پرداخته شد؛ بنابراین به طور عمده از مطالعات اسنادی، بانک های اطلاعاتی و پایان نامه ها استفاده شد. از آنجا که رویکرد پژوهش در گام نخست کیفی است، از روش فراترکیب (متاسنتز) و مفهوم پردازی در بخش اول در جهت ارائه مدل مفهومی تاب آوری مسکن روستایی با تأکید بر اقتصاد روستایی استفاده شد.

براساس مفهوم‌پردازی و متن‌کاوی مؤلفه‌های «حکمروایی مطلوب»، «عدالت اجتماعی»، «رشد درون‌زا»، «حس تعلق» و «نشاط اجتماعی» به‌عنوان معیارهای بنیادی تاب‌آوری مسکن روستایی ارائه شدند که در گام دوم به تبیین مؤلفه‌ها پرداخته شد.

رویکرد سؤال و گام دوم پژوهش نیز کیفی است؛ بنابراین همان‌طور که در گام اول پژوهش توضیح داده شد، در ابتدا در بخش ادبیات موضوع به روش فراترکیب و با توجه به اسناد و مدارک که شامل کتب و پایان‌نامه هستند، مدل‌های مفهومی اولیه ارائه شد. در ادامه در راستای معیارهای ذکر شده در گام اول و براساس روش‌شناسی پژوهش در این بخش و در گام دوم با روش تحلیل محتوای کیفی و نرم‌افزار NVivo به تبیین مؤلفه‌های تاب‌آوری مسکن روستایی پرداخته شد. براساس تحلیل‌ها و بررسی روابط بین درون‌مایه‌ها و زیردرون‌مایه‌ها مدل مفهومی اسپیرال (چرخشی) برای «تاب‌آوری مسکن روستایی با تأکید بر اقتصاد روستایی» ارائه شد (شکل ۳).

شکل ۳. مدل مفهومی تاب‌آوری مسکن روستایی با تأکید بر اقتصاد روستایی

(منبع: نگارنده، ۱۴۰۲)

نتیجه‌گیری

براساس نتایج به‌دست آمده، مدل اسپیرال به‌عنوان مدل نهایی تاب‌آوری مسکن روستایی با تأکید بر اقتصاد روستایی، ارائه شد. مدل مذکور شامل ۵ گام است که بنیادی‌ترین گام «حکمروایی مطلوب» بوده و سایر چرخه‌ها به‌ترتیب اولویت عدالت اجتماعی، حس تعلق، رشد درون‌زا و نشاط اجتماعی هستند که با تحقیقات سرتیپی‌پور و

اسدی (۱۳۹۷) در یک راستا است. در جهت ارائه چارچوب نهایی سیاست‌گذاری، زیردرون‌مایه‌های مدل مذکور مورد سنجش قرار گرفت.

برنامه‌ریزی تخصص‌گرا، هماهنگی بین‌بخشی، نقش پارلمان محلی به‌عنوان زیردرون‌مایه‌های حکمروایی مطلوب ارائه شد. ایمن‌محوری، ادبیات‌گفتمان‌محور، سازمان‌های مردم‌نهاد از دیگر مؤلفه‌های مهم در بخش «عدالت اجتماعی» است که با تحقیقات شهری و همکاران (۲۰۱۵) همسو است.

از دیگر محورهای مهم، کاربریسندبودن، انباشت عمودی هستند. سایر محورها متناسب با ۵ گام مدل اسپیرال در چارچوب سیاست‌گذاری تاب‌آوری مسکن روستایی آورده شده است. مطابق با گام‌های مدل اسپیرال، متن مصاحبه نهایی تنظیم و ۳۵ مؤلفه در جهت تدوین چارچوب نهایی ارائه شد.

آداب و رسوم اجتماعی بین ساکنان روستا در حل مسائل مرتبط با عرصه‌های مختلف زندگی محدوده از جمله مسکن روستایی از جایگاه قابل‌قبولی و اثرگذاری برخوردار بوده و در رفع مسائل و معضلات بسیار کارساز است. با توجه به تعاملات اجتماعی در صورت آموزش ساکنان و آشناکردن آنان با فرهنگ روستا و روستاییت و بهره‌گیری از پتانسیل اجتماعی افراد صاحب نفوذ و ساماندهی نقش این افراد در قالب تشکل‌های مردم‌نهاد، می‌توانند به‌عنوان میانجی تسهیل‌گر روابط بین نهادهای خدمات‌رسان به نمایندگی از حاکمیت و مردم در راستای حل معضلات و هموارکردن مسیر توانمندسازی ساکنان روستا مفید واقع شوند.

با احترام به ارزش‌های ذهنی ساکنان و نگاه به گذشته، اقداماتی از قبیل ایجاد خانه-محله (تشکیل هسته مدیریت محلی) در جهت اقدامات محلی (رویکرد پایین به بالا) در تاب‌آوری مسکن روستایی حائز اهمیت است؛ بنابراین برنامه‌ریزان و طراحان روستایی با به‌رسمیت‌شناختن نهادهای محلی-سنتی، اعتقاد به خرد جمعی را در ساکنان تقویت و از آن راه کرامت انسانی را در بطن برنامه‌ریزی لحاظ کرده‌اند. از طرفی ملاحظات طراحی در جهت استفاده بهینه از پتانسیل طبیعی (همخوانی طرح و زمینه) و طراحی اصولی منطبق با شرایط، در القای حس خوانایی و تعلق به مکان مثبت ارزیابی شد که مدیران و برنامه‌ریزان روستایی در بُعد برنامه‌ریزی فیزیکی باید بدان توجه لازم را مبذول دارند.

منابع

جعفری، فهیمه؛ شایان، حمید؛ باتقوی سرابی، هما. (۱۳۹۹). شناسایی و تحلیل پیشران‌های کلیدی مؤثر در ارتقای تاب‌آوری سکونتگاه‌های روستایی در برابر مخاطرات محیطی (مطالعه موردی: سکونتگاه‌های روستایی شهرستان فریمان). جغرافیا و مخاطرات محیطی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، دوره نهم، شماره ۱، صص ۸۵-۱۱۵.

https://geoeh.um.ac.ir/article_33982.html

خالدنی‌نیا، محمد. (۱۳۹۳). ارزیابی نقش اعتبارات بر تغییر الگوی مسکن در مناطق روستایی شهرستان پاوه (مطالعه موردی دهستان شمشیر)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه زنجان، دانشکده علوم انسانی، گروه جغرافیا، رشته برنامه‌ریزی روستایی.

خسرونی‌ا، مرتضی. (۱۳۹۶). تأثیر تغییر فصول و فعالیت‌ها بر الگوی سکونت و شکل مسکن روستایی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان ارومیه)، مجله مسکن و محیط روستا، پژوهشکده سوانح طبیعی، شماره ۱۵۹، صص ۵۱-۶۲.

http://jhre.ir/browse.php?a_id=1197&sid=1&slc_lang=fa

رفیعیان، مجتبی؛ رضایی، محمدرضا؛ عسگری، علی؛ پرهیزکار، اکبر؛ سیاوش شایان. (۱۳۹۰). تبیین مفهومی تاب‌آوری و شاخص‌سازی آن در مدیریت سوانح اجتماع‌محور. (CBDM) برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دانشگاه تربیت مدرس، شماره ۷، صص ۱۹-۴۱.

<https://hsmasp.modares.ac.ir/article-21-9255-fa.html>

زیاری، یوسفعلی؛ عباداله زاده ملکی، بهناز؛ بهزادپور، الناز. (۱۳۹۷). ارزیابی میزان تاب‌آوری کالبدی در برابر مخاطرات زلزله با رویکرد دست‌یابی به مدیریت پایدار (مورد مطالعه: منطقه یک تهران). فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، دوره دهم، شماره ۲، صص ۹۷-۱۱۲.

https://geography.garmsar.iau.ir/article_539272.html

سرتیپی‌پور، محسن؛ اسدی، سعیده. (۱۳۹۷). نقش تعلق مکانی بر تاب‌آوری اجتماعی ناشی از جابه‌جایی سکونتگاه (مطالعه موردی: روستای داهویی، زلزله ۱۳۸۳ زرنده). مسکن و محیط روستا، پژوهشکده سوانح طبیعی، دوره سی‌وهفتم، شماره ۱۶۱، صص ۳-۱۶.

https://jhre.ir/browse.php?a_id=1442&sid=1&slc_lang=fa

سلمانی، محمد؛ کاظمی ثانی عطالله، نسرین؛ بدری، سید علی؛ مطوف، شریف. (۱۳۹۵). شناسایی و تحلیل تأثیر متغیرها و شاخص‌های تاب‌آوری: شواهدی از شمال و شمال شرقی تهران، نشریه تحلیل فضایی مخاطرات محیطی، دانشگاه خوارزمی، دوره سوم، شماره ۲، صص ۲۲-۱.

<https://www.sid.ir/paper/264715/fa>

شهنازی، اسماعیل. (۱۳۸۹). درآمدی بر آسیب‌شناسی توسعه روستایی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران: دانشگاه شهید بهشتی. فرید احمدی‌نیا، لیلی. (۱۳۹۶). مطالعه تطبیقی تاب‌آوری در سطح محلات قدیم و جدید کلانشهر تبریز (مورد مطالعه: محلات شتران و ولیعصر)، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز.

کاظمی، داود؛ عندلیب، علیرضا. (۱۳۹۶). ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر تاب‌آوری اجتماعی سکونتگاه‌های روستایی در شرایط بحرانی. مسکن و محیط روستا، پژوهشکده سوانح طبیعی، دوره سی‌وششم، شماره ۱۵۸، صص ۱۳۱-۱۴۵.

<http://jhre.ir/article-1-1199-fa.html>

کمالی، زهرا؛ قاسمی، مریم. (۱۴۰۱). راهبردهای تاب‌آوری کالبدی مسکن خانوارهای روستایی در برابر سیل (مطالعه موردی: شهرستان درگز). راهبردهای توسعه روستایی، دانشگاه تربت حیدریه، دوره سی‌وششم، شماره ۸، صص ۱۳۱-۱۴۵.

https://rdsj.torbath.ac.ir/article_162591.html

محمدی یگانه، بهروز؛ چراغی، مهدی؛ جمشیدی، محمد کاظم؛ امامی، مائده. (۱۳۹۶). تحلیل شاخص‌های اقتصادی مؤثر در تحولات کارکرد مسکن روستایی (مطالعه موردی: دهستان غنی بیگلر)، شهرستان زنجان، مجله مسکن و محیط روستا، پژوهشکده سوانح طبیعی، شماره ۱۶۰، صص ۳۵-۴۴.

<https://jhre.ir/article-1-1308-fa.html>

مظفری‌پور سی‌سخت، یوسف. (۱۳۹۵). بررسی وضعیت ایمنی مسکن و ارائه الگوی مسکن ایمن روستایی (مطالعه موردی: دهستان دنا)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سیستان و بلوچستان، دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، گروه جغرافیای انسانی، رشته برنامه‌ریزی روستایی.

موسی‌پور، محمدیاسر. (۱۳۹۷). بازخوانی مفهوم تزئین در مسکن روستایی ایران (مطالعه موردی: تزئینات مسکن در روستای اوآن)، استان قزوین، مجله مسکن و محیط روستا، پژوهشکده سوانح طبیعی، شماره ۱۶۲، صص ۳-۲۰.

<https://jhre.ir/article-1-1622-fa.html>

Alshehri, S. A., Rezgui, Y., & Li, H. (2015). Disaster community resilience assessment method: a consensusbased Delphi and AHP approach. *Natural Hazards* .

DOI: 10.3390/buildings13010179

- Atrachali, Mohammad. (2019). Toward quantification of seismic resilience in Iran: Developing an integrated indicator system. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 101231.
DOI:10.1016/j.ijdr.2019.101231
- Banski, J., Wesolowska, M., (2010). Transformations in housing construction in rural areas of Poland sublin Region-Influence on the spatial settlement structure and landscape aesthetics, *Landscape and Urban Planning Journal*, No. 94, Pp. 116-126.
DOI: 10.1016/j.landurbplan.2009.08.005
- Bastaminia, A., Rezaei, M. R., & Dastoorpoor, M. (2017). Identification and evaluation of the components and factors affecting social and economic resilience in city of Rudbar, Iran. *International journal of disaster risk reduction*, 22, 269-280.
DOI: 10.1016/j.ijdr.2017.01.020
- Carleson, L., Bassett, G., Buehring, W., Collins, M., Folga, S., (2012), Resilience: theory and application, U.S department energy laboratory managed by Chicago Argonne, LLC, at:
<https://publications.anl.gov/anlpubs/2012/02/72218.pdf>.
- Frantzeskaki, N., Dumitru, A., Anguelovski, I., Avelino, F., Bach, M., Best, B., Binder, C., Barnes, J., Carrus, J., Egermann, M., Haxeltine, A., Moore, M.L., Mira, R.G., Loorbach, D., Uzzell, D., Omman, I., Olsson, P., Silvestri, G., Stedman. (2016). Elucidating the Changing Roles of Civil Society in Urban Sustainability Transitions *Curr. Opin. Environ. Sustain*, 22 (2016), 41-50.
DOI:10.1016/j.cosust.2017.04.008
- Ferréol, Salomon & Jean-Philippe, Goiran. (2018). Geoarchaeology of the Roman port-city of Ostia: Fluvio-coastal mobility, urban development and resilience. *Earth-Science Reviews*. 177, 265-283.
DOI:10.1016/j.earscirev.2017.10.003
- Garriga, C., Hedlund, A., Tang, Y., and Wang, P. (2023). Rural-Urban Migration, Structural Transformation, and Housing Markets in China, *National Bureau of Economic Research*, Vol.23, No.45, pp.465-475.
DOI: 10.1257/mac.20160142
- Iturriza, Marta. (2020). Shifting to climate change aware cities to facilitate the city resilience implementation. *Cities*, 101, 102688.
DOI:10.1016/j.cities.2020.102688
- Heijman, W., Hagelaar, G., & Heide, M. (2007). Rural resilience as a new development concept. Paper presented at the Development of agriculture and rural areas in Central and Eastern Europe. 100th seminar of the EAAE. Novi Sad, Serbia.
https://www.researchgate.net/publication/40105962_Rural_resilience_as_a_new_development_concept
- Jeong, J. S., García-Moruno, L., Hernández-Blanco, J., Sánchez-Ríos, A., and Ramírez-Gómez, Á. (2018). development using the participatory multi-criteria and contingent valuation methods in Alange reservoir area, Central Extremadura, *Journal of Rural Studies*, *Journal of Rural Studies*, Vol. 50, pp. 117-128.
DOI: 10.1016/j.biosystemseng.2012.03.002
- Mauriz, Laura., [Fonseca](#) , [Jimeno A .](#) , [Forgaci](#) , [Claudiu .](#) , [Björling](#) , [Nils](#) ,(2017), The livability of spaces: performance and/or resilience? reflections on the effects of spatial heterogeneity in transport and energy systems and the implications on urban environmental quality, *International Journal of Sustainable Built Environment* , Vol. 6.No.1,pp 1-8.
DOI: 10.1016/j.ijbsbe.2016.10.001
- Mousavi, S, N. (2015). Effective Factors on Women Role in Sustainable Development (Case Study: Marvdasht Rural Areas in Iran), *International Journal of Agricultural Management and Development (IJAMAD)*, Vol.5., No.3. pp153-157.

DOI: 10.5455/ijamd.164895.

<https://doi.org/DOI: 10.5455/ijamd.164895>

Pisano, Umberto,(2012),Resilience and Sustainable Development: Theory of resilience, systems thinking and adaptive governance, ESDN Office at the Research Institute for Managing Sustainability Vienna University of Economics and Business.

https://www.researchgate.net/publication/312495658_Pisano_U_2012_Resilience_and_Sustainable_Development_Theory_of_resilience_systems_thinking_and_adaptive_governance_ESDN_Quarterly_Report_No26

Payton Scally, C., and Lipsetz, D. (2017). New Public Data Available on USDA Rural Housing Service's Single-Family and Multifamily Programs, Vol. 19, No. 1, pp. 295-304.

<https://www.jstor.org/stable/26328313>.

Sadeka, Sumaiya., Reza, Mohammad., Suhaimi Mohamad, Mohd., Kabir Sarkar, Md. Sujahangir,(2013),Livelihood Vulnerability due to Disaster: Strategies for Building Disaster Resilient Livelihood, International Conference on Agricultural, Environment and Biological Sciences (ICAEB'S'2013) Dec. 17-18, 2013 Pattaya (Thailand) ,pp 95-101.

DOI: 10.13140/2.1.4587.0085

Rose, C. (2007). Does female board representation influence firm performance? The Danish evidence. Corporate governance: An international review, 15(2), 404-413.

DOI: 10.1111/j.1467-8683.2007.00570.x

-Straka, J. & Tuzova, R. (2016). Factors Affecting Development of Rural Areas in the Czech Republic: A Literature Review, procedia social and Behavioral Scinceses, Vol.10, No.11, pp496-505.

DOI: 10.1016/j.sbspro.2016.05.525.

Tanner, Tomas et al,(2015),Livelihood resilience in the face of climate change, Nature Climate Change, Vol. 5.No.2,pp 23-26. DOI: 10.1038/NCLIMATE2431-Veselonska, L. (2017). Factors influencing countries on their path to sustainable development: implications for organizations, Problems and Perspectives in Management, Vol. 15, Issue.2, PP474-485.

DOI: 10.21511/ppm.15(si).2017.01

Zbigniew J.Grabowski ,P. ZionKlos, Chad. Monfreda. (2019). Enhancing urban resilience knowledge systems through experiential pluralism. Environmental Science & Policy, 96, 70-76.

DOI:10.1016/j.envsci.2019.03.007